

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Helpen en ingrijpen bij woonoverlast door psychisch kwetsbaren

Helpen en ingrijpen bij woonoverlast door psychisch kwetsbaren

*Een brochure voor gemeenten en
hun samenwerkingspartners
Bijlage bij de handreiking
Aanpak woonoverlast en verloedering*

Inleiding	5
Psychische kwetsbaarheid	9
Samenwerken onder regie van de gemeente	13
Organiseren samenwerking	14
Onderling gegevens uitwisselen	19
Gegevens uitwisselen met toestemming van de betrokkene	20
Gegevens uitwisselen zonder toestemming: alleen in bepaalde gevallen	21
Signaleren	25
Helpen	29
Bemoeizorg	31
Complexe problematiek	32
Woonbegeleiding	34
Ingrijpen	39
Prakkels en pressie	40
Juridische middelen	40
Gedwongen zorg - Wet Bopz	47
Voorlopige machtiging	47
Voorwaardelijke machtiging	50
In bewaringstelling	52
Zelfbindingsverklaring	53
Wetsvoorstellen Verplichte geestelijke gezondheidszorg en Zorg en dwang	56
Huisuitzetting	59
Ontbinden huurcontract	60
Sluiten pand op basis van Wet Victoria	61
Dilemma: opname of huisuitzetting?	61

Inleiding

Woonoverlast kan het woongenot en het leefklimaat in een buurt ernstig verstoren. Voor de mensen die er mee te maken krijgen, kan woonoverlast zeer ingrijpend zijn: het ontnemt mensen hun woongenot en kan in ernstige gevallen zelfs tot geestelijke of fysieke klachten leiden. Het is aan bewoners om elkaar aan te spreken op overlastgevend gedrag en om hun buurt netjes en veilig houden, maar de verantwoordelijkheid voor de leefbaarheid, veiligheid en gezondheid in wijken ligt bij de gemeente. Het is een gemeentelijke taak bewoners te helpen hun problemen onderling op te lossen, maar ook om in te grijpen als bewoners er zelf niet uit komen, of als de situatie onhoudbaar of gevaarlijk is.

De rijksoverheid helpt u en uw partners deze taak uit te voeren.

De [@handreiking Aanpak woonoverlast en verloedering](#) (handreiking Woonoverlast) bijvoorbeeld, reikt juridische en niet-juridische instrumenten aan waarmee gemeenten verloedering en overlast kunnen voorkomen of stoppen. De handreiking is met name bruikbaar wanneer de overlastgever redelijk goed aanspreekbaar is op zijn gedrag. Dat is niet altijd het geval. Daarom biedt deze brochure aanvullende middelen om overlast die wordt veroorzaakt door minder goed aanspreekbare mensen te voorkomen of aan te pakken.

[Woonoverlast door psychisch kwetsbaren](#)

Bij veel overlastgevallen spelen psychische problemen een rol. Overlastgevers of overlastgevende gezinnen zijn dan niet altijd redelijkerwijs aanspreekbaar op hun gedrag. De overlast die zij veroorzaken moet echter wel gestopt worden, zeker als die ernstig is.

Soms krijgt u te maken met overlastgevers die door een psychische stoornis of een verstandelijke beperking niet goed in staat zijn een bemiddelingsgesprek te voeren of op brieven of andere communicatie te reageren.

Sommige mensen zijn zelfs helemaal niet aanspreekbaar. Gemeenten en zorg- en hulpverleningsinstellingen, woningcorporaties en politie horen hier bij meldingen van overlast altijd alert op te zijn.

Helpen én ingrijpen

De gemeente - bijvoorbeeld het meldpunt overlast - heeft de regie over een goede dossieropbouw en bewaakt de voortgang in de aanpak van de overlast. Ook een partner als een woningcorporatie kan het heft in handen nemen. Daarbij is het belangrijk dat signalen en meldingen van overlast wel terecht komen bij de gemeente, zodat die haar regierol goed kan vervullen. Professionals uit de zorg hebben kennis over hulpverlening in huis en organiseren de benodigde zorg, die er bij voorkeur op gericht is de overlastgever de regie over zijn leven te laten (her)nemen. Zij horen bij hun contact met cliënten echter ook oog te hebben voor de buurt en te onderzoeken of hun cliënt misschien overlast veroorzaakt.

Wanneer psychisch kwetsbare mensen overlast veroorzaken, moeten gemeente, politie, OM, corporaties en zorg nauw samenwerken om voor deze mensen de passende zorg te regelen en de overlast te beëindigen. Daar zijn zowel de overlastgever als de omwonenden bij gebaat. Het bieden van gepaste zorg in combinatie met handhavend optreden is een effectieve methode om overlast door psychisch kwetsbare mensen tegen te gaan. Daarvoor is het van belang dat de verschillende partners intensief samenwerken. Bij die samenwerking kunnen verschillende partijen niet zonder toestemming van betrokkenen gegevens over cliënten uitwisselen, ernstige situaties daargelaten. In deze brochure leest u in welke gevallen en onder welke voorwaarden gegevensuitwisseling mogelijk is.

Aanvullende instrumenten

Aanpakken van overlast veroorzaakt door psychisch kwetsbare mensen vraagt van u dat u laveert tussen de belangen van de kwetsbare persoon en die van de omwonenden. De overlast moet stoppen, maar u wilt waar mogelijk en nodig ook hulp bieden aan de overlastgever. De brochure *Helpen en ingrijpen bij woonoverlast door psychisch kwetsbaren* is bedoeld voor beleidsmakers en medewerkers van gemeenten die verantwoordelijk zijn voor het aanpakken van woonoverlast en hun samenwerkingspartners.. De brochure vormt een bijlage bij de [@handreiking woonoverlast](#). De basis van deze brochure bestaat uit het onderzoeksrapport [@Aanvullingen rapport Woonoverlast; Woonoverlast door psychisch kwetsbaren](#), (september 2012)

Handreiking Aanpak woonoverlast en verloedering

De handreiking Aanpak woonoverlast en verloedering (2011) biedt gemeenten een overzicht van de verschillende middelen waarmee zij woonoverlast kunnen bestrijden of voorkomen. Naast beschrijvingen van de verschillende (juridische) instrumenten bevat de handreiking veel praktisch materiaal, zoals stappenplannen, praktijkcasussen, tips en modelbrieven.

U vindt de handreiking op [@www.rijksoverheid.nl](http://www.rijksoverheid.nl).

Voor meer informatie en tips kunt u ook terecht bij:

het CCV (het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid), [@www.hetccv.nl](http://www.hetccv.nl)
en het Landelijk Platform Woonoverlast [@www.platformwoonoverlast.nl](http://www.platformwoonoverlast.nl).

Hier worden ook voorbeelden verzameld van aanpakken in de praktijk.

Psychische kwetsbaarheid

Onder andere door ontwikkelingen in de zorg - zoals extramuralisering - is het mogelijk dat meer mensen in de wijken extra aandacht behoeven. Bij 30 à 50 procent van de overlastgevallen lijken psychische problemen een rol te spelen. Daarnaast zijn psychiatrisch patiënten vaak slachtoffer van (gewelddadige) overlast: zij ervaren drie keer zo vaak geweld als niet-patiënten. Bron: [@Woonoverlast; analyse van de aanpak van woonoverlast en verloedering VROM-Inspectie | 12 mei 2010, pagina 33.](#)

Als iemand niet goed aanspreekbaar is op zijn of haar gedrag kunnen daarvoor verschillende redenen zijn. Iemand kan bijvoorbeeld een *psychiatrische stoornis* hebben, zoals beschreven in DSM-IV: de Diagnostic Statistical Manual of Mental disorders, een internationaal aanvaarde standaard om psychische stoornissen, zoals stemmings- of persoonlijkheidsstoornissen, mee in te delen. DSM-IV omschrijft daarnaast ook afhankelijkheid en misbruik van middelen - *verslaving*, in de praktijk - als stoornis.

Bij mensen met een (zeer) laag IQ spreekt men van een *verstandelijke beperking*. Zo'n beperking wordt overigens niet alleen op basis van IQ vastgesteld; vaak wordt er ook gekeken naar de mate van ondersteuning die iemand nodig heeft om zich te redden.

Bij mensen met een hoge leeftijd die kampen met beperkingen in hun (geestelijke) vermogens wordt van een *psychogeriatrische* aandoening gesproken.

Wees ook alert op mensen die niet direct een stoornis of een beperking hebben, maar wel met psychosociale problemen kampen door bijvoorbeeld echtscheiding of werkeloosheid. Deze problemen kunnen er toe leiden dat zij zich anders gedragen, met misschien woonoverlast als gevolg. Zij kunnen bepaalde hulp nodig hebben bij hun problemen.

Dit soort indelingen gaan, zoals uit casussen blijkt, in de praktijk niet zelden mank. De een kampt bijvoorbeeld met zowel een angststoornis als een verslaving, de ander heeft 'formeel' geen verstandelijke beperking, maar is toch afhankelijk van begeleiding. Een derde is grotendeels prima aanspreekbaar, behalve in de periodes dat de stoornis de kop op steekt. Overlastgevend gedrag kan ook, al naar gelang een ziekte zich ontwikkelt, escaleren.

Casus

Goede en slechte periodes

Mevrouw A huurt van de woningcorporatie een appartement. Door hulpverlening is geconstateerd dat mevrouw A een bipolaire stoornis heeft. Goede periodes waarin mevrouw A zich redelijk kan redden, wisselen zich af met periodes waarin ze erg depressief is. Bij tijden gaat het niet goed met haar en drinkt ze erg veel, verzorgt zichzelf erg slecht en maakt met iedereen in haar omgeving ruzie. Ook weigert ze in die periodes haar medicijnen in te nemen.

In een van haar slechte periodes drinkt mevrouw A, de hele dag door, neemt haar medicijnen niet in en ook laat ze de hulpverlening niet langer binnen. Andere bewoners van het appartementencomplex klagen over veel overlast: mevrouw A schreeuwt veel en brengt haar afval niet meer weg, wat voor ontzettend veel stank zorgt.

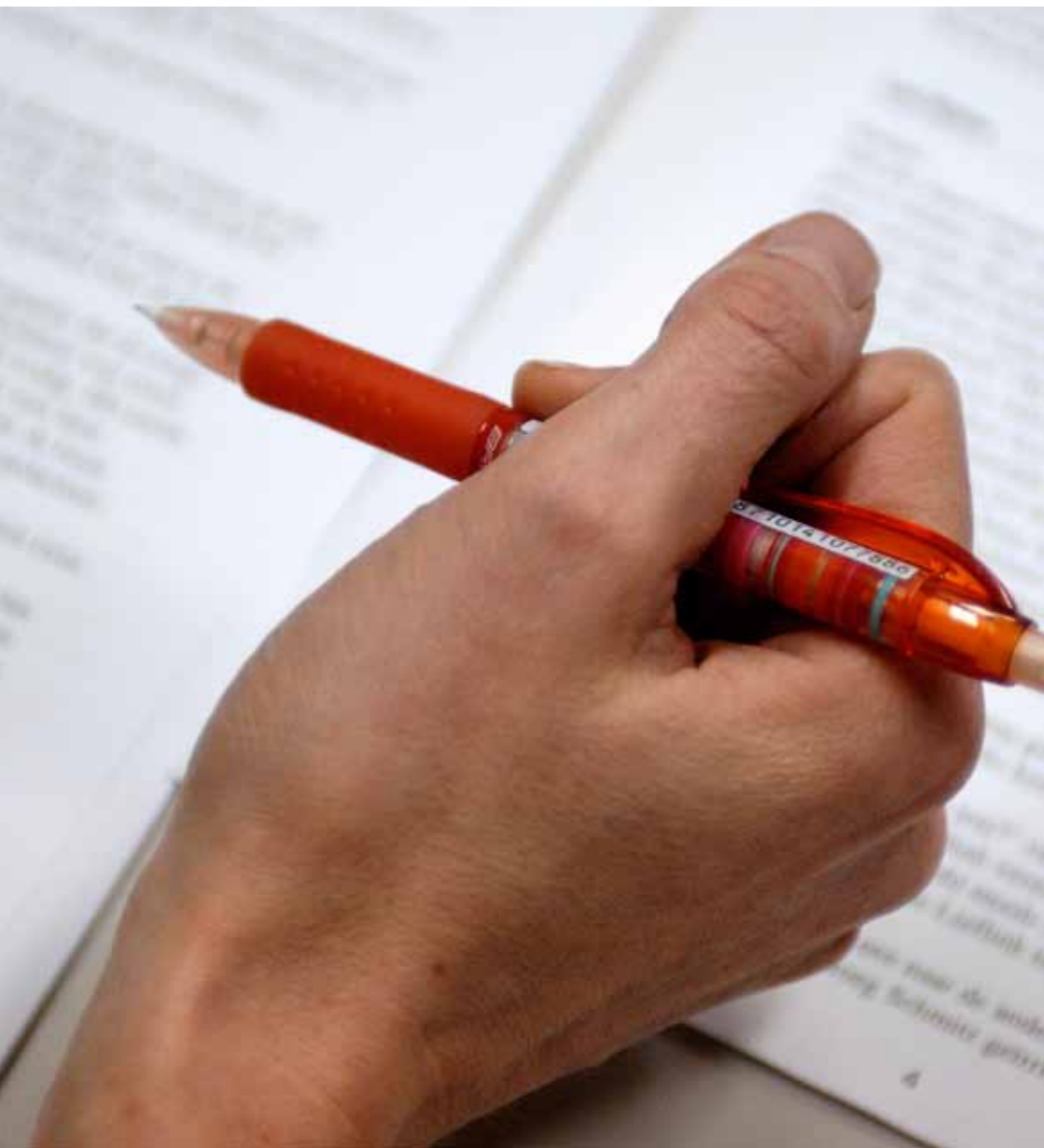
Omdat zowel haar familie als de hulpverlening zich ernstige zorgen maken over mevrouw A, wordt een voorlopige machtiging aangevraagd bij de rechter. De rechter is van oordeel dat aan de voorwaarden voor een voorlopige machtiging is voldaan.

Mevrouw A heeft een psychische stoornis in de zin van de Wet Bopz en door deze stoornis veroorzaakt zij gevaar. Dat gevaar bestaat uit gevaar voor haarzelf: ze verwaarloost zichzelf, maakt met iedereen ruzie, neemt haar medicijnen niet in en drinkt ontzettend veel. Daarnaast zorgt zij voor veel overlast voor de overige bewoners van het complex. 'Gevaar' bestaat in dit geval uit:

- gevaar dat betrokkene maatschappelijk te gronde gaat,
- gevaar dat betrokkene zichzelf in ernstige mate zal verwaarlozen en
- gevaar dat betrokkene, door haar hinderlijk gedrag, agressie van anderen zal oproepen.

Uit de geneeskundige verklaring van de psychiater blijkt dat de oorzaak van het gevaar dat mevrouw A veroorzaakt, gelegen is in haar bipolaire stoornis. Omdat ook de familie en de hulpverlening door mevrouw A niet langer in haar woning worden toegelaten, kan het gevaar alleen worden afgewend door opname in een psychiatrisch ziekenhuis. Een voorwaardelijke machtiging is geen optie vanwege het feit dat mevrouw A aangeeft de voorwaarden die daaraan verbonden zijn niet te zullen naleven. Dat hoeft niet per definitie te betekenen dat een voorwaardelijke machtiging niet kan worden opgelegd, in het geval dat redelijkerwijs te verwachten is dat mevrouw A toch de voorwaarden zal naleven kan ook een voorwaardelijke machtiging worden opgelegd. Maar dit is nu niet het geval. Tot slot is mevrouw A absoluut niet bereid zich te laten opnemen, ze vindt zelf dat er niets aan de hand is en dat iedereen haar met rust moet laten. Het verzoek tot een voorlopige machtiging wordt in dit geval door de rechter toegewezen.

Samenwerken onder regie van de gemeente

Bij het bestrijden van woonoverlast zijn verschillende partijen betrokken. De gemeente heeft de regie, omdat zij verantwoordelijkheid draagt voor het leefklimaat en het welzijn van haar bewoners. De zorg is partner van de gemeente in het verlenen van de juiste hulpverlening aan mensen die dat nodig hebben. Wanneer psychisch kwetsbare mensen overlast veroorzaken, is de zorg vaak als eerste bij de casus betrokken. Andere belangrijke partners zijn verhuurders en politie.

Iedere partner heeft een taak in het tegengaan van woonoverlast, ieder vanuit de eigen verantwoordelijkheid.

- Gemeente voert regie over overlastbestrijding en bewaakt de leefbaarheid;
- Gemeente is verantwoordelijk voor de Openbare Geestelijke Gezondheidszorg (OGGz) in de Wmo;
- Zorg en hulpverlening bieden hulp en zorg bij psychische- of verslavingsproblemen; deze zorg kan zonodig onder bepaalde voorwaarden ook tegen de wil van de betrokkene worden verleend;
- De burgemeester handhaaft openbare orde en veiligheid;
- Het college van B&W handhaaft regelgeving op het gebied van Woningwet, Omgevingsrecht en APV;
- Verhuurder waarborgt rustig woongenot;
- Bewoners signaleren en nemen verantwoordelijkheid;
- Politie signaleert, adviseert, handhaaft en reageert op acute meldingen;
- Veiligheidshuis verzorgt aanpak veelplegers die soms ook overlast veroorzaken en heeft kennis over aanspreken moeilijke klanten;
- Officier van Justitie vraagt machtiging Bopz aan;
- Het Openbaar Ministerie vervolgt strafbare feiten.

Organiseren samenwerking

Zeker bij overlast door psychisch kwetsbare mensen is het belangrijk dat de verschillende partners samenwerken om ervoor te zorgen dat problemen op de juiste manier worden aangepakt en dat hulpverleners niet langs elkaar heen werken. De samenwerking kan op verschillende manieren worden vormgegeven. In de [@Handreiking Woonoverlast, hoofdstuk 1 en 2](#) staat hoe.

Organiseer de samenwerking formeel en liefst op basis van een gezamenlijk gedragen visie. Stel bijvoorbeeld casemanagers aan, houd met de betrokken partijen regelmatig casusoverleg (wacht bij urgente zaken niet tot het volgende overleg). Maak concrete werkafspraken en bewaak die.

Organiseer gezamenlijk, bijvoorbeeld gemeentelijk, een eenduidig registratiesysteem. Zorg er bijvoorbeeld voor dat overlastmeldingen die door een van de partners (zoals een corporatie) direct worden afgedaan, óók in het centrale registratiesysteem terecht komen. Maak hierbij gebruik van de bestaande meldpunten ('zorg en overlast' of 'vangnet en advies') als het gaat om mensen met psychische problematiek. Het is aan te bevelen om in een regio op een eenduidige wijze te werken.

In de praktijk zijn er slimme manieren gevonden om de verschillende middelen en bevoegdheden die de betrokken partners hebben te combineren. Zo kan een corporatie bijvoorbeeld aangeven een ontruimingsprocedure te starten, tenzij de huurder hulpverlening aanvaardt.

Samenwerking versterkt de kans van slagen van de aanpak, maar met meerdere partijen specifieke personen bespreken of gegevens over hen uitwisselen is aan regels gebonden. Zie hoofdstuk Onderling uitwisselen van gegevens.

Praktijkvoorbeelden Samenwerken

Frontlijnteam Heechterp-Schieringen te Leeuwarden

In de wijk Heechterp-Schieringen in Leeuwarden is een multidisciplinair 'frontlijnteam' actief, dat zich richt op de complexe problematiek in de wijk, zoals psychiatrische problematiek, verslaving, opvoedingsproblemen, huiselijk geweld en overlast. Het team is laagdrempelig en goed bereikbaar voor bewoners: het team opereert in de buurt, is daar langere tijd gevestigd en zoekt zelf actief contact met bewoners op straat.

De frontlijnwerkers gaan naar alle bewoners van de wijk toe en komen zo 'achter de voordeur' om een beeld te krijgen van problemen die bestaan binnen een gezin. Als na een eerste kennismaking blijkt dat meer contact nodig is, doet het team een concreet hulpaanbod aan het hele gezin. Het frontlijnteam werkt hierbij volgens de 'een gezin, een plan' methode: per gezin wordt één plan opgesteld met één frontlijnwerker, die de hulpvraag en knelpunten afstemt met de verschillende instanties binnen het team. Het plan is erop gericht om de bewoners met hun eigen kracht en mogelijkheden stap voor stap weer mee te laten doen in de samenleving. Wanneer bewoners veel overlast veroorzaken of zich bezig houden met criminele activiteiten en niet meewerken aan een oplossing, past het team dwang en drang of bemoeizorg toe.

Zorgcoördinatie Rijnstad

In verschillende wijken van Arnhem zijn zorgcoördinatoren actief. De zorgcoördinatoren bundelen in zorg- en overlastsituaties de krachten van hulpverleningsinstanties, zoals de woningbouwvereniging, de wijkpolitie, de jeugdhulpverlening en de verslavingszorg. Voor gezinnen - vaak met meervoudige problematiek - zijn de coördinatoren het centrale aanspreekpunt. De coördinatoren stellen samen met de cliënt en in overleg met de verschillende instellingen één plan van aanpak op en zien er op toe dat het plan wordt gevolgd. Door deze aanpak krijgt de cliënt passende en afgestemde zorg én wordt overlast teruggedrongen. Verder lezen over de methodiek en praktijkervaringen: [@brochure zorgcoördinatie Rijnstad. wijkgerichte coördinatie zorg en overlast.](#)

Dilemma begeleiding

Het Leger des Heils verhuurt aan vijftien mensen met onder andere psychische stoornissen kamers. Bij deze kamers is geen sprake van enige begeleiding. Zou er wel begeleiding zijn, dan zou er sprake zijn van een zorginstelling en dat mag

volgens het bestemmingsplan van de gemeente niet op die locatie. Een aantal bewoners zorgt voor veel woonoverlast in de buurt. Zo is er onder andere sprake van intimidatie, het gebruik of bezit van drugs en het in het bezit hebben van wapens.

Op aandringen van buurtbewoners zijn camera's aan voor- en achterkant geplaatst en is het toezicht aangescherpt. De maanden daarna daalt de frequentie van overlastmeldingen en bedreigingen.

Onderling gegevens uitwisselen

Bij de aanpak van woonoverlast door psychisch kwetsbare mensen, zijn veel verschillende partijen betrokken. Zij kunnen door samen te werken slagvaardiger en effectiever optreden. Samenwerken betekent meestal ook het delen van kennis en ervaringen rond overlastgevers. Omdat er vaak sprake is van partners met een beroepsgeheim, is het niet altijd duidelijk welke gegevens onder welke voorwaarden en omstandigheden mogen worden uitgewisseld.

Het uitwisselen van gegevens over mensen is door de Wet bescherming persoonsgegevens aan duidelijke regels gebonden. Dat geldt voor alle gegevens, maar medische gegevens in het bijzonder. Op de website van het College Bescherming Persoonsgegevens staan die regels vermeld en uitgelegd. [@www.cbpre.nl](https://www.cbpre.nl)

Corporaties en gemeenten zijn gebonden aan de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp), die onder andere voorschrijft dat gegevens die verzameld zijn voor een bepaald doel, niet gegeven mogen worden aan anderen die ze voor een ander doel willen gebruiken.

Zorgverleners die tegelijk of na elkaar dezelfde cliënt behandelen, zijn gebonden aan specifieke regels voor het delen van informatie over die cliënt met partners binnen de zorg. Zorgverleners zijn ook aan strenge regels gebonden bij de samenwerking met partners van buiten de zorg.

De Wet Politiegegevens (WPG) biedt medewerkers van de politie een aantal mogelijkheden om informatie te delen. Zo kan de politie de burgemeester op de hoogte stellen van onveilige situaties of informatie delen in bijvoorbeeld het geval van ernstige overlastsituaties of bedreiging van de veiligheid of openbare orde.

Praktijkvoorbeelden

Handreikingen uitwisseling persoonsgegevens

- GGD-Nederland, GGZ-Nederland en KNMG maakten een handreiking over het uitwisselen van gegevens ten behoeve van proactieve, bemoeiende zorg. Ook met voorbeelddocumenten. [@Handreiking Gegevensuitwisseling in de bemoeizorg](#)
- Een instrument uit de jeugdzorg voor het toetsen van cliëntgegevens is [@www.privacywegwijzer.nl](#).
- [@Handreiking verantwoordelijkheidsverdeling bij samenwerking in de zorg](#)
- [@Handreiking Politie: Partner in de bestuurlijke aanpak; De gezamenlijke aanpak van \(georganiseerde\) criminaliteit](#)

Gegevens uitwisselen met toestemming van de betrokkene

Iedere partner moet op zijn eigen naam, of eventueel op naam van de organisatie, (schriftelijke) toestemming hebben van de betrokkene voor het uitwisselen van gegevens om te voldoen aan de Wet bescherming persoonsgegevens en aan de regels voor de eigen beroepsgroep. Geef bij het vragen van toestemming volledige en juiste informatie:

- Vertel welke informatie wordt uitgewisseld, met wie en met welk doel. Deel de gegevens vervolgens alleen met de genoemde personen en voor het genoemde doel.
- Bespreek welke gevolgen de uitwisseling voor de betrokkene kan hebben.
- Vertel dat het betrokkene geheel vrij staat om al dan niet toestemming te geven.
- Geef ook voorlichting over het recht op inzage van de verslaglegging en de manier waarop een klacht kan worden ingediend.
- Controleer bij een verzoek om informatie over een cliënt of die daadwerkelijk toestemming heeft gegeven.

Gegevens uitwisselen zonder toestemming: alleen in bepaalde gevallen

Wanneer iemand geen toestemming geeft om gegevens over hem te delen met anderen, geldt voor de meeste partners, zeker die met een beroepsgeheim: “geen gegevens delen, tenzij...” Per beroepsgroep kunnen de regels van het beroepsgeheim verschillen, maar over het algemeen geldt dat het beroepsgeheim alleen doorbroken mag worden wanneer:

- Alles in het werk is gesteld om toestemming van de cliënt te krijgen om het geheim te doorbreken;
- De geheimhouding ernstige schade of gevaar voor de persoon zelf of een ander oplevert;
- De zwijgplicht de betrokkene in gewetensnood brengt;
- Er geen andere manier is om het probleem op te lossen dan door het geheim te doorbreken;
- Het vrijwel zeker is dat door geheimdoorbreking schade aan de persoon zelf of een ander wordt voorkomen;
- Het geheim zo min mogelijk wordt geschonden.

Er bestaan verschillende meldpunten waar partners terecht kunnen wanneer zij menen dat personen of gezinnen zorg of hulp nodig hebben. Het meldpunt ‘vangnet en advies’ is daar een voorbeeld van. Zie hoofdstuk Hulp en bemoeienis, paragraaf Bemoeizorg.

Naar iemand vragen bij een zorginstelling

Wie een overlastzaak in behandeling heeft, kan bij een zorginstelling informeren of de overlastveroorzaker bij hen bekend is, maar de zorginstelling mag deze informatie niet zomaar verstrekken.

Geef de naam van de overlastgever door aan de zorginstelling. Verzoek de zorginstelling om te controleren of de persoon in kwestie bij hen bekend is. Hierover zal niet direct mededeling worden gedaan. Wel kan de behandelaar wanneer de persoon in kwestie bekend is, zijn cliënt toestemming vragen om voor dit doel zijn gegevens door te geven.

Daar kan contact uit voortkomen, maar het kan ook gebeuren dat de zorginstelling verder niet meer reageert, bijvoorbeeld omdat de cliënt geweigerd heeft, of helemaal niet bij de instelling bekend is.

Convenanten

De gedachte achter 'bemoeizorg' is dat hulpverleners en hun partners zorg aanbieden aan (kwetsbare) mensen, die niet uit zichzelf hulp zoeken of toestaan. Om de juiste bemoeizorg te kunnen leveren, moeten partners uit verschillende disciplines samen werken, maar juist van deze groep cliënten is het vaak lastig toestemming te krijgen voor het delen van informatie. Uit dit dilemma zijn in de praktijk een aantal convenanten voortgekomen, waarin verschillende partijen afspraken vastleggen over het uitwisselen van gegevens over cliënten. Die convenanten stellen de wet en de rechten van de betrokkenen voorop, maar bieden wel een grondslag voor onderlinge, zorgvuldige informatieuitwisseling.

Voorbeeld: GGZ Nederland en de Raad van Korpschefs (politie) sloten een convenant over hoe zij samen omgaan met verwarde personen in een crisis.

[@convenant GGZ Nederland en politie](#)

Signaleren

Bij woonoverlast - door wie het ook wordt veroorzaakt - geldt: voorkomen van problemen is altijd beter dan genezen. Het is daarom van belang om veel aandacht te besteden aan vroege signalering van (overlast)problemen. Zet een meldpunt woonoverlast op, waar klachten worden geregistreerd en de voortgang van de aanpak wordt bewaakt. [@handreiking Woonoverlast, hoofdstuk 2](#)
Als er aparte meldpunten voor woonoverlast en zorg zijn, zorg dan voor afstemming tussen die meldpunten. Daarnaast hebben diverse partijen een signalerende functie, zoals woningcorporaties (bijvoorbeeld huurachterstand of klachten), frontlijnteams, zorginstanties of de politie.

Onderzoek bij iedere melding van woonoverlast of de veroorzaker goed aanspreekbaar is of niet. Zorg bijvoorbeeld voor een vragenlijst, waarmee medewerkers van een meldpunt zonder medische achtergrond het eerste onderzoek kunnen doen. Probeer als het nodig lijkt een zorgpartner of het meldpunt van de OGGz centrumgemeente in te schakelen. Vraag, als dat gepast en relevant lijkt, of de betrokkene begeleid wordt door een hulpverlener. Vraag toestemming om contact op te nemen met die hulpverlener.

Bij psychisch kwetsbare mensen signaleren familie en vrienden vaak dat het niet goed met iemand gaat. Zij zullen dat niet snel melden bij een meldpunt woonoverlast, maar misschien wel bij een zorgmeldpunt. Zorg ervoor dat partners uit de zorg, van de corporatie of de politie eventuele overlast die iemand veroorzaakt of ervaart, signaleren en melden bij de gemeente.

Contact opnemen met betrokken hulpverleners of navraag over iemand doen bij andere instanties is aan regels gebonden. Zie het hoofdstuk Onderling gegevens uitwisselen.

Zorg voor een goede en complete dossiervorming. Het registreren van meldingen is belangrijk voor eventuele latere juridische stappen en om inzicht te krijgen in het gehele probleem. Neem alle stappen altijd op in het dossier, ook bijvoorbeeld

een verklaring van uitbehandeling. Houd omwonenden die een melding hebben gedaan van overlast op de hoogte van de voortgang van hun klacht, maar respecteer daarbij de privacy van de overlastgever.

Voor meer informatie over het onderzoeken van een melding van overlast, zie [@handreiking Woonoverlast, hoofdstuk 2](#)

Bij het onderzoeken van een melding van woonoverlast wordt onder andere bekeken of de overlastgever in kwestie goed aanspreekbaar is. Stel daarbij aan de melder bijvoorbeeld de vragen:

- Is de overlastveroorzaker aanspreekbaar?
- Denkt u dat de overlastveroorzaker drugs of alcohol gebruikt?
- Heeft de overlastveroorzaker last van stemmingswisselingen?
- Is er ander (vreemd) gedrag dat u opvalt aan de overlastveroorzaker?
- Weet u of er in de afgelopen tijd ingrijpende veranderingen hebben plaatsgevonden in het leven van de overlastveroorzaker? Te denken valt aan verlies van een baan, sterven van een familielid of goede vriend(in) of het verbreken van een relatie.

**Bij het onderzoeken van een melding geldt uiteraard:
grijp bij acuut gevaar direct in.**

Praktijkvoorbeelden

Signaleren

Meldpunt zorg en overlast Amstelland

Dit meldpunt koppelt zorg en overlast nadrukkelijk aan elkaar. Het meldpunt omwonenden om alert te zijn op overlast en op mensen die zorg nodig hebben: “Ziet u wel eens iemand in uw buurt dwalen, doelloos, verward en misschien wel vervuild? Ziet u die ene buurvrouw nooit meer, terwijl u voorheen altijd een praatje maakte? U ziet haar wel eens over straat lopen, maar als u aanbelt doet ze niet open? Ondervindt u geregeld geluidsoverlast van uw burens? Of komt er een enorme stank uit het huis van een buurtbewoner? U heeft de burens er al een aantal keer op aangesproken, maar de overlast stopt niet? Bent u hulpverlener en houdt juist die cliënt waar u zich zorgen over maakt, alle hulp op afstand?”

[@www.meldpuntzorgenoverlastamstelland.nl](#)

Signaleren van multiproblematiek Intermaris

Woningcorporatie Intermaris Hoeksteen biedt haar medewerkers een workshop aan, waarin zij leren meervoudige problematiek bij huurders te signaleren en de juiste partners in te schakelen om die problemen te helpen aanpakken. Denk bij multiproblematiek aan (een combinatie van) huiselijk geweld, verwaarlozing, burenoverlast, verslaving, armoede, huurachterstand, psychosociale- en sociaaleconomische problemen.

Signalenkaart Groningen

Met de signalenkaart van GGD en de gemeente Groningen (op basis van een tekst van GGD Hollands-Midden) kunnen hulp- en dienstverleners inschatten met welke problemen mensen die lastig aanspreekbaar zijn kampen.

Sociaal isolement

- onbereikbaarheid (kapotte bel, niet opendoen, geen telefoon)
- nauwelijks contact met anderen
- extreem schuw/angstig gedrag

Psychische of verslavingsproblemen

- vreemd gedrag/verwardheid, achterdocht
- geen besef van plaats, tijd en persoon
- extreem schuw/angstig gedrag
- naar alcohol ruiken/trillende handen/ veel drankflessen in huis
- onaanpast gedrag
- lusteloosheid, initiatiefloosheid

Onvoldoende (persoonlijke) verzorging

- vervuild en onverzorgd uiterlijk
- onbehandelde ziektes of wonden
- verwaarloosde kinderen/dieren

Vervuilde woning/woonomgeving

- stank
- veel vuil of troep in de tuin
- opvallend veel huisdieren, oud papier en/of etensresten in de woning
- verwilderde tuin
- bouwval

Sociaal-maatschappelijke problemen

- betalingsachterstanden, schulden
- dreigende huisuitzetting/dakloosheid
- dreigende energie-waterafsluiting
- overvolle brievenbus/ongeopende post
- ruzies en mishandeling
- kinderen die de dupe worden van gedrag van ouders
- verstrikt in eigen problematiek

Signalen van onttrekken aan regels

- onaanpast gedrag
- hulp weigeren
- ontkennen van vervuiling/verzet tegen opruimen

Helpen

Mensen die niet of maar gedeeltelijk aanspreekbaar zijn op hun gedrag, omdat ze kampen met een psychische of psychogeriatrische stoornis, verstandelijke beperking of verslaving, hebben in eerste instantie hulp, zorg en advies nodig. Ook bij woonoverlast. Omdat zij in veel gevallen niet zelf om hulp vragen, zullen de gemeente en haar partners een actieve, 'outreachinge' houding moeten aannemen om deze mensen te helpen hun problemen het hoofd te bieden. Tegelijkertijd is het ook van belang voor de omwonenden dat de - onrechtmatige - overlast wordt beëindigd.

Wat is onrechtmatige overlast? Zie [@handreiking Woonoverlast, pagina 21](#)
Maak daarom altijd een afweging tussen de belangen van de mensen die gesteund of geholpen moeten worden en de omwonenden, die beschermd moeten worden tegen woonoverlast.

Preventie en nazorg

Voorkomen dat een overlastgever 'in herhaling' vervalt, is minstens zo belangrijk. Besteed daarom voldoende aandacht aan nazorg, bijvoorbeeld wanneer iemand terugkeert na een opname in een psychiatrisch ziekenhuis, of nadat iemand uit zijn huis wordt gezet. Bied begeleiding, langetermijnzorg, of een alternatief. Voorkom terugval: zorg ervoor dat de vier essentiële leefgebieden (inkomen, huisvesting, identiteitspapieren en schulden) op orde zijn. Gemeenten kunnen met corporaties afspraken maken over tijdelijke contracten of begeleid wonen.

Praktijkvoorbeeld Eigen Kracht-conferentie

Mensen die hun problemen niet meer zelf kunnen oplossen omdat ze het overzicht kwijt zijn, kunnen met een Eigen Kracht-conferentie een oplossing zoeken. Op die conferentie maken alle betrokkenen zoals familie, burens of bekenden een plan voor de toekomst. De conferentie kan in het teken staan van een persoon, maar ook van een hele buurt en wordt bijvoorbeeld in het leven geroepen in het geval van overlast, dreigende uithuiszetting of huiselijk geweld.

De conferentie wordt georganiseerd door een onafhankelijke Eigen Kracht-coördinator, die alle betrokkenen op de hoogte stelt van het doel en de werkwijze van de conferentie. Het mes snijdt aan vele kanten: iemand met problemen merkt dat hij er niet alleen voor staat, burens en familie raken betrokken en werken samen aan een oplossing, hulpverleners weten wat er speelt en welke hulp er nodig is. Eigen Kracht-conferenties zijn bijna in heel Nederland beschikbaar.

Eigen Kracht Centrale: [@www.eigen-kracht.nl](https://www.eigen-kracht.nl)

Praktijkvoorbeeld MASS Breda

Bij de casuïstiekoverleggen van Maatschappelijk SteunSysteem (MASS) in Breda bespreken diverse partijen cliënten met meervoudige problematiek. Doel van het overleg is om complexe problematiek te signaleren en op te lossen of beheersbaar te maken. Aan de overleggen nemen (onder andere) deel: de gemeente, GGD, thuiszorg, zorg- en welzijnsinstellingen, woningcorporatie, politie, maatschappelijk werk. Per casus is één persoon aanspreekpunt en regisseur.

Ook organisaties die niet participeren in het casuïstiekoverleg kunnen contact opnemen om een melding te doen.

Casus MASS

Omwonenden hebben 's avonds en 's nachts last van geboonk en een monotoon geluid, veroorzaakt door een verstandelijk beperkte en autistische man. Meneer Y begint te schelden tegen buurtbewoners die hem daar op aanspreken. Iemand van MASS spreekt met meneer Y, die een verwaarloosde indruk maakt. Ook spreekt de MASS-contactpersoon -in overleg met meneer Y- met de vertrouwenspersoon van zijn werkgever. Het blijkt dat zijn moeder, die op hetzelfde adres woonde, recent is overleden. Het geboonk ontstaat doordat hij, omdat hij in vorm wil blijven voor zijn werk, 's avonds en 's nachts op zijn werkschoenen marcheert.

MASS spreekt met meneer Y af dat hij voortaan op zijn sloffen marcheert, waardoor

er geen klachten meer uit de buurt komen. Daarnaast zorgt de MASS-contactpersoon ervoor dat meneer Y een CIZ-indicatie voor ambulante begeleiding krijgt. Hij krijgt nu eenmaal per week ondersteuning via de wijkzorg, die hem ondersteunt bij praktische en dagelijkse zaken en het herstellen van het contact met de buurt. MASS heeft ook geholpen om het contact met zijn nabij wonende broers te herstellen, zodat die zo nu en dan langskomen.

Bemoeizorg

Kwetsbare overlastveroorzakers zoeken of aanvaarden vaak geen hulp, omdat zij vinden dat ze geen hulp nodig hebben. Hulpverleners komen hiermee voor een dilemma te staan. Het weigeren van zorg of hulp is vaak geen weloverwogen keuze, maar komt voort uit bijvoorbeeld onmacht, onvermogen of angst. Bij mensen die zorg mijden, worstelen met complexe problemen en die het risico lopen maatschappelijk te gronde te gaan, is het geen optie om te wachten tot ze zelf om hulp vragen. Met hen moet je 'bemoeien', of ze daar nu om vragen of niet, is de gedachte achter bemoeizorg. Dat kan in de praktijk betekenen dat je meerdere keren langs moet gaan, of verschillende middelen moet inzetten, voordat degene die je bezoekt je hulp accepteert. De ervaring is dat uiteindelijk 9 van de 10 aanvankelijke zorgmijders alsnog hulp aanvaardt.

Een bemoeizorgteam bestaat uit vertegenwoordigers van een aantal instanties, die structureel samenwerken om zorgmijders te benaderen, oplossingen voor hen te vinden en hen uiteindelijk toe te leiden naar de reguliere hulpverlening. Bemoeizorgteams gaan net zo vaak bij iemand langs als nodig. De belangrijkste partners in een bemoeizorgteam zijn de eerstelijns-gezondheidszorg, de verslavingszorg, het maatschappelijk werk, de gemeente (bijvoorbeeld de meldpunten overlast of afdelingen milieu of Bouw- en Woningtoezicht) en tot slot politie en justitie. In bepaalde gevallen kunnen ook specialistische partners deelnemen aan het team, zoals jeugdzorg of thuiszorg.

Praktijkvoorbeeld

Vangnet en Advies, Enkhuizen

Bij het meldpunt vangnet en advies van de gemeente Enkhuizen kunnen particulieren en instanties het melden als zij zich zorgen maken over iemand. Dit betreft bijvoorbeeld mensen die dak- of thuisloos zijn of ernstige overlast veroorzaken en die over het algemeen niet zelf hulp of zorg zoeken. De medewerkers van het meldpunt zoeken eerst uit of de persoon in kwestie al in een hulpverleningstraject zit. Daarna analyseren zij, zoveel mogelijk samen met de betrokkene, de problematiek en schakelen waar nodig de meest passende hulpverleningsinstantie in. Dat kan variëren van een schuldhulpverleningsorganisatie tot en met een zorginstelling.

Praktijkvoorbeeld

Bureau Woonkans, Groningen

Bureau Woonkans begeleidt mensen die moeilijk hulp of zorg aannemen en problemen hebben met een woning huren. De rechter heeft bijvoorbeeld besloten dat hun huis ontruimd mag worden, ze hebben huurachterstand, of ze veroorzaken overlast. Vanwege dit huurdersverleden hebben ze moeite om een nieuw huurhuis te vinden.

Het bureau is gestart met een pilot, waarbij ze 40 huishoudens begeleiden die, vaak op grond van betalingsachterstand, volgens de rechter ontruimd mogen worden. Bureau Woonkans krijgt tien dagen de tijd om te kijken of er een manier te vinden is om deze mensen alsnog aan een woonruimte te helpen.

Complex problematiek

Psychisch kwetsbare mensen worstelen vaak met meerdere problemen, die al dan niet voortkomen uit hun stoornis of beperking. Hierdoor komen ze in contact met verschillende instanties. Niet altijd zijn die betrokken instanties ervan op de hoogte dat zij een cliënt met een andere organisatie 'delen'. Dit kan er toe leiden dat de hulpverlening versnipperd raakt: telkens wordt voor een deelprobleem een oplossing gezocht, terwijl de overige problematiek ongemoeid blijft. Soms worden hulpverleners en instanties tegen elkaar uitgespeeld. Daarnaast zijn er huishoudens met veel complexe problemen, die geen hulp zoeken of die niet kunnen vinden. De problemen blijven 'verborgen', tot het moment dat het huishouden overlast gaat veroorzaken, of bijvoorbeeld in aanraking komt met de politie.

Praktijkvoorbeeld **Achter de voordeur**

Onder de noemer 'Achter de voordeur' hebben rijk en gemeenten geëxperimenteerd met een aanpak om huishoudens met complexe problemen te bereiken en effectief te helpen. De verschillende betrokken partijen bundelen zich tot één team, dat actief op zoek gaat naar huishoudens met meerdere problemen. Het team stelt voor ieder huishouden op basis van de behoeften een plan op en wijst een regisseur aan die dat plan helpt uitvoeren.

Binnen het experiment Achter de voordeur is gewerkt volgens de 'Een gezin, een plan'-methode. Deze werkwijze is er op gericht te voorkomen dat huishoudens door verschillende instanties worden begeleid en in meerdere hulpverleningstrajecten terecht komen. Binnen het concept 'een gezin, een plan, een regisseur' hebben huishoudens met één enkele hulpverlener (bijvoorbeeld een casemanager) te maken. Deze casemanager overlegt met alle betrokken instanties en zorgt dat er één plan wordt opgesteld voor het huishouden. Zo weten de betrokken partijen wie zich met een gezin bezighouden en heeft het gezin een duidelijk aanspreekpunt. Lees meer: [@e-book Aan de slag achter de voordeur](#)

Huisbezoek: neem de wet in acht

Overheden of instanties die actief hulp bieden aan mensen moeten vanzelfsprekend grondrechten in acht nemen. Zo waarborgen artikelen 10 en 12 Grondwet het recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer en het huisrecht. Deze artikelen hebben onder andere consequenties wanneer een ‘bemoeizorger’ van de overheid iemands woning wil binnentreden. Iedereen die een woning wil binnentreden moet toestemming hebben van de bewoner. De bewoner moet volledige en juiste informatie krijgen over de reden van dat bezoek, die informatie begrepen hebben én op basis daarvan vrijwillig toestemming hebben gegeven. In gevallen waarbij ernstige schade of gevaar dreigen voor betrokkenen of een ander, of gewetensnood dreigt, kunnen bepaalde functionarissen gemachtigd zijn zonder toestemming van de bewoner een woning te betreden.

De Woningwet is belangrijk bij de aanpak van vervuilde en verpauperde woningen. Het toezicht op naleving van de Woningwet is vaak de grondslag van het binnen- en optreden ‘achter de voordeur’. In de gemeente Zoetermeer nam Bouw- en woningtoezicht een kijkje achter de voordeur en ontdekte een ernstige vervuilde en brandgevaarlijke woning. Vervolgens heeft het college van b&w de woning laten schoonmaken. De Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State oordeelde dat deze acties rechtmatig zijn. Zie LJN: BX5271 en BX5267.

[@handreiking Woonoverlast, checklist huisbezoek, pagina 97](#)

Woonbegeleiding

Er vindt de laatste jaren een proces van extramuralisering plaats. Dat wil zeggen dat meer mensen die voorheen in een instelling zouden verblijven, nu ambulante, oftewel buiten de instelling behandeld worden, onder andere om participatie te stimuleren.

De juiste (intensieve) begeleiding biedt psychisch kwetsbare mensen mogelijkheden de regie over hun eigen leven te voeren en te participeren in de maatschappij.

Gemeenten en GGZ-instellingen kunnen zorgen voor woonvormen voor bijzondere doelgroepen, zoals begeleid en beschermd wonen in kleine wooneenheden of individueel. De gemeenten kunnen hierover afspraken maken met woningcorporaties.

Relatie extramuralisering en overlast in Den Haag

In Den Haag is onderzocht of begeleid wonen het woongenot in bepaalde, zwakkere wijken aantast. De conclusie van het onderzoek is dat overlastmeldingen maar zelden te maken te hebben met een pand waar sprake is van begeleid wonen. Sterker nog, door woonbegeleiding wordt structurele woonoverlast voorkomen, omdat eventuele overlast direct en met succes wordt opgepakt door de begeleider, die een vertrouwd persoon is voor de betreffende kwetsbare bewoner die de overlast veroorzaakt.

Begeleid of beschermd

In het kader van de extramuralisering werken corporaties en zorg- en hulpverleningsinstellingen in Den Haag de laatste tien jaar intensief samen om mensen met psychiatrische problematiek of verstandelijke beperkingen begeleid zelfstandig te laten wonen. De woningcorporaties stellen woningen beschikbaar en de zorginstellingen leveren woonbegeleiding, die er toe moet leiden dat de cliënt uiteindelijk zelfstandig woont. De begeleiding is gericht op het aanleren van vaardigheden op het gebied van huishouding, administratie, financiën en een goede daginvulling. Het huurcontract staat vaak eerst op naam van de zorginstelling en later op naam van de cliënt, wanneer die eraan toe is. De begeleiding kan daarna in bepaalde gevallen nog doorlopen.

Bij beschermd wonen is de begeleiding intensief, soms 24 uur per dag. Voorbeelden hiervan zijn beschermende woonvormen in de GGZ en woonvoorzieningen binnen de gehandicaptenzorg. De begeleiding en hulpverlening richten zich op de achterliggende problematiek, bijvoorbeeld medicatie, het verkrijgen van inzicht in de eigen beperkingen en het accepteren van en leren omgaan met deze beperkingen.

[@Rapport Quick scan woonoverlast in Den Haag van RIGO Research en Advies](#)

Praktijkvoorbeeld

ACT & FACT

ACT-teams benaderen actief mensen met langdurige of blijvende psychiatrische aandoeningen, die ook kampen met problemen als verslaving, dakloosheid enzovoort. De ACT-teams bieden - ook ongevraagd - praktische, concrete hulp. Een ACT-team bestaat uit hulpverleners uit zeer verschillende (zorg)disciplines, zodat het team op allerlei terreinen hulp en begeleiding kan bieden.

FACT is een variant op ACT. FACT-teams geven aan huis begeleiding aan iedereen die een langdurige of blijvende ernstige psychiatrische stoornis heeft. Daarbij zoeken de teams ook contact met familie, vrienden en buurtbewoners. Het doel is binnen een bepaalde wijk of regio iedereen met een ernstige psychiatrische stoornis te helpen zelfstandig te wonen, leven en participeren. [@www.ccaf.nl](http://www.ccaf.nl)

Praktijkvoorbeeld

Flexibel Wonen

De stichting Flexibel Wonen Rotterdam Rijnmond organiseert de huisvesting en woontoezicht voor bijzondere doelgroepen. Flexibel Wonen regelt namens de Rotterdamse corporaties Havensteder en Woonstad Rotterdam huisvesting voor:

- Mensen met ambulante begeleiding van een zorginstelling (woningen);
- Jongeren met begeleiding (Kamers met kansen);
- Ex-gedetineerden (nazorg na detentie);
- Zorginstellingen (woningen en panden), ten behoeve van hun cliënten;
- (Incidenteel) alleenstaande particulieren (kamers met en zonder gemeenschappelijke voorzieningen).

Voorwaarde voor het wonen met woontoezicht is een woonovereenkomst tussen de bewoner en Flexibel Wonen die tegelijkertijd wordt afgesloten met de huurovereenkomst tussen de bewoner en de corporatie. In die woonovereenkomst staan afspraken die in het verlengde liggen van de huurovereenkomst en onder andere gaan over huur betalen, het netjes bewonen van de woonruimte en het niet veroorzaken van woonoverlast.

Iedere huurder met woontoezicht heeft een eigen aanspreekpunt: de woontoezichthouder. Die komt regelmatig op huisbezoek, om te kijken hoe het met de huurder gaat en een luisterend oor te bieden voor vragen of problemen. Als de huurder na minimaal een jaar zelfstandig kan wonen, komen de aanvullende bepalingen huurcontract te vervallen en stopt het woontoezicht. [@www.flexibelwonen.nl](https://www.flexibelwonen.nl)

Ingrijpen

Het is de taak van de gemeente om (onrechtmatige) woonoverlast, in het belang van de omwonenden, te voorkomen en aan te pakken. Maak daarbij altijd een afweging tussen de belangen van de mensen die gesteund of geholpen moeten worden en de omwonenden, die beschermd moeten worden tegen woonoverlast.

Zeker in het geval van niet of minder aanspreekbare overlastveroorzakers is het belangrijk om eerst te kijken met welke niet-juridische middelen de overlastgever geholpen kan worden en waarmee ook de overlast voor de omgeving kan worden beëindigd.

Vaak zijn niet-juridische middelen een succesvolle methode om escalatie en daarmee de inzet van juridische middelen te voorkomen. Zie voor niet-juridische middelen om overlast te voorkomen het hoofdstuk Helpen. Overweeg per casus welke mix van instrumenten het beste is om in te zetten en vat die in een plan. Bekijk daarbij welke bevoegdheden, mogelijkheden en middelen van de verschillende betrokken partners te combineren zijn.

Praktijkvoorbeeld

Experiment Noorderslag, Groningen

Verschillende woningen in de Korrewegwijk in Groningen roepen bij de wijkagenten zorgen op. De bewoners van deze woningen hebben veel aanloop van drugsgebruikers, daklozen en alcoholisten, die ze zelf niet goed buiten hun woning kunnen houden hoewel ze dat wel willen. De overlast die de ongewenste bezoekers veroorzaken kan leiden tot ontbinding van het huurcontract van de bewoners. Vaak hebben ze psychische problemen of zijn ze zelf ook verslaafd aan alcohol of drugs. Al dit bezoek zorgt voor veel overlast bij omwonenden. De hulpverlening heeft niet genoeg middelen om af te dwingen dat het bezoek niet langer meer langskomt. Met het experiment Noorderslag helpt de politie bewoners om de overlastsituatie tegen te gaan. De bewoner tekent een contract waarin hij de politie toestemming geeft om zijn ongewenste bezoek uit zijn huis te verwijderen. Hij overhandigt de politie hiervoor de sleutel van zijn woning en geeft de politie toestemming die

sleutel te gebruiken. Daarnaast ontzegt de bewoner ongewenste bezoekers toegang tot zijn woning en doet hij aangifte van huisvredebreuk wanneer die bezoeker toch langskomt en moet worden verwijderd door de politie.

Prikkels en pressie

In de praktijk worden verschillende - bijvoorbeeld financiële - manieren toegepast om te prikkelen of pressie uit te oefenen. Zorg bijvoorbeeld dat frontlijnteams een klein budget hebben om direct bepaalde problemen op te lossen (zoals het betalen van een rekening), onder de voorwaarde dat iemand enige hulp aanvaardt. Oefen pressie uit door bijvoorbeeld op straffe van korting op een uitkering een dagbesteding te verplichten, of werk met boetes. In de praktijk blijken psychisch kwetsbaren geregeld gevoelig te zijn voor boetes, omdat het niet alleen een dreiging maar juist een concrete straf is. Repressie werkt niet bij iedereen goed, omdat sommige mensen boetes en dergelijke straffen ervaren als statusverhogend.

Juridische middelen

Een gemeente heeft verschillende lichtere en zwaardere (juridische) middelen tot haar beschikking om op te treden tegen woonoverlast. Dat kan een waarschuwingsbrief zijn, of een informatief- of bemiddelingsgesprek, of in het geval van een corporatie het stellen van voorwaarden bij een huurcontract. Het kan soms goed helpen als een politieagent of iemand anders in uniform meegaat om de boodschap over te brengen dat het afgelopen moet zijn met de overlast.

Civielrechtelijke maatregelen, zoals bewindvoering, curatele of mentorschap kunnen een manier zijn om iemand met bijvoorbeeld een verstandelijke beperking te ondersteunen.

Op basis van het civiel recht kunnen bijvoorbeeld (zorg)instellingen, familie of andere betrokkenen ook ondersteuning, hulp en bescherming bieden door middel van mentorschap, bewindvoering, of curatele. Het is handig dat gemeenten een lijst van bureaus hebben die zich hiermee bezig houden, zoals de [@Branchevereniging van Professionele Bewindvoerders en Inkomensbeheerders](#).

Verschillende personen (zorg, bekenden, enzovoort) kunnen signaleren dat iemand in aanmerking komt voor een dergelijke civiele maatregel. Per maatregel moet vervolgens een traject doorlopen worden, waarin bijvoorbeeld de wilsbekaamheid van de betrokkene wordt onderzocht en de rechter een oordeel uitspreekt.

Verder lezen

Bescherming bij beperking

De publicatie 'Bescherming bij beperking' geeft een overzicht van de civielrechtelijke en strafrechtelijke maatregelen die genomen kunnen worden om mensen met een psychiatrische of verstandelijke beperking te beschermen en betere zorg en hulp te verlenen. [@www.rvs-utrecht.nl](https://www.rvs-utrecht.nl)

Praktijkvoorbeeld

Medicatie

In bepaalde gevallen zal het overlastgevend gedrag van iemand met een psychiatrische stoornis afnemen of zelfs stoppen als de persoon in kwestie de juiste medicatie inneemt. Het kan een succesvolle strategie zijn om in een voorwaardelijke machtiging de voorwaarde op te nemen dat iemand medicatie inneemt; hetzij thuis, hetzij onder toezicht. De gedwongen opname die volgt op het niet naleven van de voorwaarden uit de voorwaardelijke machtiging, werkt dan als een stok achter de deur.

Bestuursrechtelijke middelen, zoals bijvoorbeeld bestuurlijke boetes, bieden eveneens verschillende mogelijkheden om in te grijpen, met name in het geval van onrechtmatige overlast. Een compleet overzicht van de verschillende algemene juridische middelen, bijvoorbeeld op grond van de Woningwet, staat in de [@handreiking Woonoverlast](#). In deze brochure worden alleen de middelen besproken met een specifieke zorgcomponent.

Soms is de overlast zo ernstig, dat de situatie voor de omwonenden, en misschien ook voor de overlastgever, onhoudbaar wordt. Of iemand levert door zijn of haar gedrag gevaar voor zichzelf of anderen op. Of er is sprake van een acute crisissituatie, waarbij iemand 'door het lint' gaat en een gevaar vormt voor zichzelf of een ander. Dan is het zaak om in te grijpen met (de dreiging van) zwaardere juridische middelen zoals een verzoek aan

de rechter tot onvrijwillige opname in een psychiatrisch ziekenhuis, een civiele procedure om een huurcontract te ontbinden of het sluiten van een pand. De inzet van deze 'laatste redmiddelen' is aan verschillende voorwaarden gebonden.

Uitspraak rechter

Een man met een psychiatrische aandoening veroorzaakte onder andere stankoverlast. Toen medewerkers van de woningcorporatie en de GGD hem bezochten, stormde hij naar buiten en viel een van hen aan. Kort daarna werd hij opgenomen op grond van een rechterlijke machtiging en knapte aanzienlijk op. De man krijgt intensieve woonbegeleiding, er zijn geen incidenten meer geweest en de woning is opgeruimd en schoon. De kantonrechter meent dat de man weliswaar tekort is geschoten in het nakomen van zijn huurcontract, maar dat dat gezien de omstandigheden geen reden is het contract te ontbinden. BO5220

Wet tijdelijk huisverbod

De Wet tijdelijk huisverbod (Wth) is in te zetten bij gevallen van huiselijk geweld. De wet is dus niet bedoeld om woonoverlast tegen te gaan, maar kan toch helpen overlast te stoppen die het gevolg is van huiselijk geweld. De burgemeester (of bij mandaat de hulpofficier van justitie) kan een tijdelijk huisverbod opleggen. Iemand die een huisverbod krijgt opgelegd moet de woning onmiddellijk verlaten en mag vervolgens een bepaalde periode zijn huis niet betreden en geen contact opnemen met huisgenoten. De burgemeester moet meteen de relevante hulp- en adviesinstanties op de hoogte stellen van het huisverbod. Deze instanties moeten binnen 24 contact opnemen met zowel de uithuisgeplaatste als de thuisblijvers en stappen zetten om de problematiek waar het geweld uit voortkomt op te lossen. Het huisverbod mag tien dagen duren en kan verlengd worden tot een totale duur van maximaal vier weken.

Criteria

- Betrokkene is meerderjarig;
- Betrokkene levert ernstig en onmiddellijk gevaar op voor zijn of haar huisgenoten of er bestaat een ernstig vermoeden dat dit gevaar aanwezig is.

Risicotaxatie-instrument Huiselijk Geweld (RiHG)

Met een RiHG bepaalt de burgemeester of hulpofficier van justitie of er een huisverbod moet worden opgelegd. Het RiHG taxeert aan de hand van risico-indicatoren de dader, het incident en de context waarbinnen het geweld zich afspeelt of dreigt af te spelen. Indicatoren zijn bijvoorbeeld eerdere, door de politie geregistreerde incidenten, alcohol- of drugsgebruik, het gebruik van psychisch of lichamelijk geweld, spanningen in het gezin door werkproblemen of sociaal isolement. Het invullen van een RiHG is een hulpmiddel bij het bepalen van het risico, maar is niet vereist voor de Wth. @www.huisverbod.nl

Uitspraken rechter Huisverbod

In Amsterdam heeft een man met een psychiatrische aandoening bijna dagelijks ruzie met zijn vrouw, scheldt haar uit en gedraagt zich agressief. Vaak zijn de kinderen van het stel getuige van deze ruzies. Grote kans dat de burens overlast ervaren. Volgens de vrouw heeft haar man haar twee keer proberen te vermoorden. De hulpofficier van justitie vindt op grond van de RiHG dat er een ernstig en onmiddellijk gevaar voor de veiligheid van de vrouw en de kinderen bestaat (of een ernstig vermoeden dat dat zo is) en legt een huisverbod op aan de man. De rechtbank acht het voldoende aannemelijk dat de man fysiek en verbaal geweld tegen zijn vrouw heeft gebruikt. *BM8146*

De Wth is bedoeld om huisgenoten te beschermen in gevallen van huiselijk geweld. De Rechtbank Middelburg oordeelde dat een huisverbod gereserveerd is voor gevallen waarin feitelijk sprake is van fysiek geweld of de ernstige dreiging daarvan, vanwege het ingrijpende karakter van de maatregel. In het geval van de man die woedend werd op burens die over de harde muziek klagen, veel schreeuwend ruzie maakte met zijn vriendin en zaken kapot maakte, was er volgens de voorzieningenrechter te weinig sprake van dreigend gevaar voor de veiligheid van huisgenoten om een huisverbod op te leggen. *BP9864*

ISD-maatregel

Mensen die keer op keer strafbare feiten plegen, zogenoemde stelselmatige daders, vormen een bron van overlast voor de samenleving en soms ook van woonoverlast.

Het blijkt dat veel stelselmatige daders kampen met drugs- en alcoholverslaving, psychische problemen of een verstandelijke beperking. De maatregel ‘plaatsing in een inrichting voor stelselmatige daders’ (ISD-maatregel) beoogt de overlast die stelselmatige daders de samenleving bezorgen tegen te gaan.

Hoewel de maatregel niet bedoeld is om woonoverlast tegen te gaan, is hij wel te gebruiken om omwonenden te beschermen wanneer buiten de woning, bijvoorbeeld in een portiek of gemeenschappelijke tuin, bepaalde personen stelselmatig over gaan tot mishandeling, bedreiging of vernieling. Omwonenden hebben dan in de buitenruimte last van het gedrag, maar kunnen die overlast ook in de eigen woning ondervinden.

De rechter kan de ISD-maatregel opleggen op vordering van het openbaar ministerie, als:

- de betrokkene een misdrijf heeft begaan waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten;
- de betrokkene een stelselmatige dader is;
- de veiligheid van personen of goederen de maatregel vereist.

Iemand is een stelselmatige dader als hij of zij in de afgelopen vijf jaar tenminste driemaal onherroepelijk veroordeeld is tot een vrijheidsbenemende, vrijheidsbeperkende of taakstraf. De maatregel wordt alleen opgelegd als er ook daadwerkelijk capaciteit is om hem uit te voeren. Ook mensen met een psychische aandoening kunnen deze maatregel opgelegd krijgen; in dat geval kunnen daders worden geplaatst in een inrichting binnen de geestelijke gezondheidszorg.

Als er voldoende aanknopingspunten zijn, wordt met de dader een resocialisatietraject gestart. Zijn die aanknopingspunten er niet, wordt de maatregel uitgevoerd als ‘kale detentie’.

De maatregel staat en valt met de nazorg die na het verblijf in de inrichting wordt aangeboden. Om te voorkomen dat daders na dat verblijf in hun oude gedrag vervallen, hoort de gemeente te zorgen voor huisvesting en begeleiding, bijvoorbeeld bij het vinden van een dagbesteding.

Gedwongen zorg - Wet Bopz

De Wet Bijzondere opnemings in psychiatrische ziekenhuizen (Wet Bopz) biedt onder bepaalde voorwaarden mogelijkheden om iemand met een psychiatrische stoornis tegen zijn wil zorg te laten aanvaarden. Anders dan de naam doet veronderstellen, hoeft die zorg niet altijd uit een opname te bestaan. In de praktijk wordt ook vaak ambulante zorg opgelegd. De Wet Bopz stelt de voorwaarden aan gedwongen zorg, bepaalt welke procedure gevolgd moet worden en regelt de rechtsbescherming van mensen die met zo'n procedure te maken krijgen.

In dit hoofdstuk komen vier bepalingen uit de Wet Bopz aan de orde:

- De voorlopige machtiging
- De voorwaardelijke machtiging
- De inbewaringstelling
- De zelfbindingsverklaring.

Voorlopige machtiging

Criteria

- Betrokkene lijdt aan een door een psychiater en een tweede onafhankelijke psychiater vastgestelde geestesstoornis;
- Als gevolg hiervan vormt hij een gevaar voor zichzelf, anderen of zijn omgeving;
- Dit gevaar kan niet buiten een instelling worden afgewend;
- De betrokkene toont zich niet bereid tot vrijwillige opname.

De officier van justitie kan ambtshalve, of op verzoek van iemands partner, familie of vertegenwoordiger bij de rechter een verzoek doen tot een voorlopige machtiging. Bij dat verzoek moet altijd een geneeskundige verklaring van een psychiater worden overlegd.

Wanneer de rechter het verzoek inwilligt en een voorlopige machtiging afgeeft, kan iemand tegen zijn of haar wil worden opgenomen in een psychiatrisch ziekenhuis. De machtiging is maximaal zes maanden geldig en kan eventueel verlengd worden door het verlenen van een 'machtiging tot voortgezet verblijf' als opname in het ziekenhuis nog steeds noodzakelijk is.

Iemand kan ook zelf een verzoek tot voorlopige machtiging indienen. Dit kan bijvoorbeeld van pas komen bij iemand die kampt met een verslaving. Als hij op enig moment bereid is zich te laten opnemen, maar vreest dat hij op een later moment niet meer aan behandeling of opname wil meewerken, kan een voorlopige machtiging ervoor zorgen dat hij in het psychiatrisch ziekenhuis moet blijven. De officier van justitie dient in dat geval op verzoek van de betrokkene het verzoek voor een voorlopige machtiging in bij de rechter.

In geval van drugs- of alcoholverslaving is onder de Wet Bopz opname soms mogelijk wanneer het psychisch functioneren door de verslaving of door een bijkomende psychiatrische aandoening ernstig verstoord is en gevaar veroorzaakt. Dit is het geval wanneer (de samenhang van) denken, voelen, willen, oordelen en doelgericht handelen zo zijn ontwricht, dat de betrokkene een willoos werktuig wordt. *HR 25 september 2005, BJ 2005, 35*

Wat is gevaar?

De rechter beoordeelt

Een onvrijwillige opname is een ingrijpende maatregel. De maatregel kan alleen genomen worden als aan de criteria zoals genoemd in wet Bopz wordt voldaan. Eén van die criteria is dat betrokkene een gevaar vormt voor zichzelf of anderen. Het blijkt dat hulpverleners het criterium ‘de betrokkene veroorzaakt gevaar’ vaak te nauw interpreteren en daarom geen voorlopige machtiging aanvragen bij de rechter.

‘Gevaar’ is in de Wet Bopz echter soms ruimer dan veel professionals denken. Veroorzaakt iemand bijvoorbeeld overlast waarmee hij de psychische gezondheid van anderen in gevaar brengt (omdat er sprake is van totale ontredde bij betrokkenen), dan kan dat grond zijn om een voorlopige machtiging af te geven. Daarnaast noemt de Wet Bopz ook als gevaarscriterium ‘het gevaar dat betrokkene maatschappelijk te gronde gaat’.

Gevaar is te verstaan als: de kans op onheil. Het moet daarbij gaan om een voldoende ernstig gevaar. Dit heeft twee aspecten. Ten eerste gaat het om hoe waarschijnlijk het is dat het gevreesde onheil optreedt. Het tweede aspect is de ernst van de gevolgen als het gevreesde onheil optreedt. De Hoge Raad heeft het eerste aspect als volgt onder woorden gebracht: “‘Gevaar’ is er niet pas, wanneer het onheil waarschijnlijk is; anderzijds is het er ook niet reeds wanneer het slechts

mogelijk is. Vereist is een enigszins belangrijke mogelijkheid, een ernstige mogelijkheid.” LJN: BA2508, Hoge Raad, R07/048HR

Wat is maatschappelijke teloorgang?

Maatschappelijke teloorgang kan zich bijvoorbeeld manifesteren in verlies van partner en gezin, verlies van werk of inkomen of woning, het verlies van alle contacten met de buitenwereld, het ontstaan van schulden, door overlast of vervuiling. Ook wanneer iemand zichzelf ernstig verwaarloost, vervuild is of niet voor zichzelf kan zorgen kan er sprake zijn van gevaar.

Bij de rechter wordt verwaarlozing in combinatie met het gevaar voor maatschappelijke teloorgang vaak aangevoerd als onderbouwing van de stelling dat iemand een gevaar voor zichzelf is. Overleg bij twijfel in elk geval met de officier van justitie.

Uitspraken rechter gevaar

De rechtbank Amsterdam nam gevaar voor de psychische gezondheid van de buurvrouw aan, die overspannen raakte als gevolg van het overlastgevend gedrag van de betrokkene. De overlast die de betrokkene veroorzaakte overschreed volgens de rechter onder de gegeven omstandigheden ‘als redelijk en draagbaar te beschouwen overlast’. BJ 2009,9

In Groningen bepaalde de rechtbank dat vast was komen te staan dat betrokkene gevaar veroorzaakte voor de psychische gezondheid van anderen vanwege dagelijkse ernstige geluidsoverlast, en voor zichzelf vanwege het oproepen van agressie. Uit verschillende stukken blijkt dat de betrokkene het leven van zijn burens en de buurt zuur maakte. Veelbetekenend was in dat verband dat de politie melding maakte van een grote volksoploop. BJ 2005,30

Voorwaardelijke machtiging

Criteria

- Betrokkene lijdt aan een geestesstoornis;
- Als gevolg hiervan vormt hij een gevaar voor zichzelf, anderen of zijn omgeving;
- Dit gevaar kan buiten een psychiatrisch ziekenhuis slechts door het stellen en naleven van voorwaarden worden afgewend;
- De betrokkene toont zich niet bereid tot vrijwillige opname;
- Er wordt een behandelingsplan voorgelegd aan de rechter;
- De betrokkene is bereid de voorwaarden na te leven of het is redelijk om te verwachten dat hij dat zal doen.

In plaats van direct een voorlopige machtiging af te geven, kan de rechter ook een voorwaardelijke machtiging toekennen. Dit is een soort tussenstap, waarbij met de betrokkene een aantal voorwaarden, zoals het innemen van medicijnen, wordt afgesproken. Komt hij deze afspraken niet na, dan gaat de geneesheer-directeur van het psychiatrisch ziekenhuis op verzoek van behandelaar, partner, familie of vertegenwoordiger van de betrokkene over tot opname. De voorwaardelijke machtiging gaat op dat moment over in een voorlopige machtiging.

Casus

Gevaar voor zichzelf en anderen

Meneer X huurt van een woningcorporatie een woning. De buurt heeft bij de woningcorporatie meerdere klachten ingediend over overlast die meneer X in zijn huis veroorzaakt. Zo draait meneer X zowel overdag als 's nachts graag muziek op een luid volume. Daarnaast schreeuwt meneer X graag mee met de muziek, hij houdt het schreeuwen uren vol. De politie heeft de geluidsinstallatie in beslag genomen (en PV opgemaakt van geluidsoverlast), maar daar heeft meneer X een oplossing voor gevonden. Hij zet nu de televisie hard aan, zo hard dat de burens niet meer kunnen slapen. Ook bonkt meneer X regelmatig op de muren, op het raam, de verwarmingsbuizen en de deuren. Jongeren die bij hem langskomen en die vermoedelijk drugs bij hem ophalen veroorzaken overlast in de buurt. Als gevolg van deze overlast heeft één van de burens een studie moeten stoppen, een andere buur is overspannen geraakt door de overlast. De buurt voelt zich onveilig, vanwege het feit dat meneer X graag door ramen naar binnen gluurt. De woningcorporatie heeft aangekondigd dat bij de rechter in kort geding een

ontruiming van de woning zal worden gevorderd.

De hulpverleners die meneer X begeleiden zijn niet in staat de overlast te stoppen. Vastgesteld is dat meneer X lijdt aan schizofrenie, als gevolg daarvan heeft hij waanideeën. Hij is geagiteerd, geladen en emotioneel labiel. Omdat ook de mensen van de hulpverlening met de handen in het haar zitten, wordt bij de rechter een voorlopige machtiging aangevraagd. Er is sprake van een psychische stoornis in de zin van de Wet Bopz en meneer X veroorzaakt gevaar voor zichzelf en anderen. Meneer X veroorzaakt gevaar voor zichzelf omdat dat hij zijn huurwoning kan kwijtraken. Ontruiming kan leiden tot dakloosheid en daarmee dreigt maatschappelijke teloorgang. Daarnaast veroorzaakt meneer X gevaar voor de psychische gezondheid van anderen, namelijk zijn burens. Uit de geneeskundige verklaring blijkt dat het gevaar dat meneer X veroorzaakt het gevolg is van de stoornis van de geestvermogens. Het gevaar dat door meneer X wordt veroorzaakt kan alleen worden afgewend in een psychiatrisch ziekenhuis, de hulpverlening weet immers ook niet hoe meneer X anders geholpen kan worden. Meneer X geeft luidkeels aan niet mee te zullen werken aan een gedwongen opname in een psychiatrisch ziekenhuis. De rechter zal, nu voldaan is aan alle voorwaarden, het verzoek tot een voorlopige machtiging inwilligen.

Casus

Wapen

Een aan games verslaafde man veroorzaakt problemen in de buurt, de politie beoordeelt de situatie als gevaarlijk. De man is in het bezit gekomen van een wapen en heeft zichzelf daarmee in zijn been geschoten. De situatie wordt beoordeeld als zorgelijk, de man wil zelf nergens aan mee werken. Deze man wordt aangeklaagd voor verboden wapenbezit, maar die procedure duurt lang. Een psychiater heeft de man onderzocht en op basis daarvan is een voorlopige machtiging in het kader van de Wet Bopz afgegeven.

In bewaringstelling

Criteria

- Betrokkene veroorzaakt onmiddellijk dreigend gevaar;
- Er bestaat een ernstig vermoeden dat de betrokkene dit gevaar veroorzaakt door een geestesstoornis;
- Het gevaar is zo acuut dat een voorlopige machtiging niet kan worden afgewacht;
- Betrokkene toont zich niet bereid tot vrijwillige opname;
- Het gevaar kan niet op een andere manier worden afgewend.

Als de situatie vraagt om handelen met spoed en de procedure voor een voorlopige machtiging niet kan worden afgewacht, kan iedereen - ook hulpverleners of omwonenden - de burgemeester verzoeken een last tot inbewaringstelling af te geven. De burgemeester (of de door hem afgevaardigde wethouder) mag een ibs alleen afgeven op basis van een geneeskundige verklaring van een onafhankelijke, dat wil zeggen niet recent bij de behandeling betrokken, psychiater. Is de ibs afgegeven, dan mag de betrokkene tegen zijn wil worden opgenomen in een psychiatrisch ziekenhuis. De burgemeester draagt de tenuitvoerlegging van de ibs op aan politieambtenaren, bijgestaan door mensen met kennis van psychische stoornissen.

Direct na het afgeven van een ibs moeten zowel de officier van justitie als de inspecteur van de volksgezondheid op de hoogte worden gesteld van de ibs-maatregel. De officier van justitie moet als hij het nodig acht dat de ibs voortduurt, de eerstvolgende werkdag een verlenging van de maatregel verzoeken bij de rechtbank. Een ibs heeft een maximale duur van drie weken.

Zelfbindingsverklaring

Criteria

- Betrokkene heeft een geestesstoornis;
- Betrokkene is in staat om zijn wil met betrekking tot behandeling of opname en verblijf te bepalen;
- In de zelfbindingsverklaring staat onder welke omstandigheden, voor welke duur en in welk psychiatrisch ziekenhuis betrokkene wil worden opgenomen;
- Bij de zelfbindingsverklaring wordt een geneeskundige verklaring van de behandelend psychiater overlegd.

Mensen die lijden aan een chronische psychiatrische stoornis kunnen, op het moment dat zij vrij zijn van symptomen, in een zelfbindingsverklaring vastleggen wat er mag gebeuren als de symptomen weer de kop op steken. In die zelfbindingsverklaring staan mogelijke omstandigheden omschreven en de acties die anderen daarop mogen nemen, zoals (gedwongen) opname en behandeling. Doet één van die omstandigheden zich voor, dan kan de arts de officier van justitie vragen een verzoek tot het verlenen van een zelfbindingsmachtiging in te dienen. De zelfbindingsmachtiging duurt nooit langer dan de in de zelfbindingsverklaring vastgelegde duur van de behandeling en nooit langer dan zes weken.

Acuut gedwongen medicatie

Onder bepaalde, acute omstandigheden kan op basis van buitenwettelijk noodrecht iemand ook gedwongen medicatie worden toegediend, wanneer de aangevraagde ibs of voorlopige machtiging nog niet is afgegeven en de betrokkene door zijn psychische stoornis acuut gevaar oplevert voor zichzelf of anderen.

Overzicht Wet Bopz

Wet Bopz	Voorlopige machtiging	Voorwaardelijke machtiging	Inbewaringstelling
Wie verzoekt	De OvJ, ambtshalve of op verzoek van de familie van de betrokkene, zijn wettelijk vertegenwoordiger of partner.	De OvJ, ambtshalve of op verzoek van de familie van de betrokkene, zijn wettelijk vertegenwoordiger of partner.	Iedereen die vindt dat iemand onmiddellijk gevaar veroorzaakt in de zin van wet Bopz kan dit melden bij bijvoorbeeld de politie of een meldpunt overlast.
Wie verleent	De rechter	De rechter	De burgemeester
Voorwaarden	<ul style="list-style-type: none"> * betrokkene: • is ouder dan 12 jaar • heeft een geestesstoornis • veroorzaakt door de stoornis gevaar voor zichzelf of omgeving * dat gevaar kan alleen door opname worden afgewend * betrokkene is niet bereid tot vrijwillige opname	<ul style="list-style-type: none"> * betrokkene: • is ouder dan 12 jaar • heeft een geestesstoornis • veroorzaakt door de stoornis gevaar voor zichzelf of omgeving * dat gevaar kan worden afgewend door voorwaarden die opname voorkomen * een behandelingsplan wordt aan de rechter voorgelegd * betrokkene is bereid de voorwaarden na te leven (of dat is redelijkerwijs te verwachten)	<ul style="list-style-type: none"> * betrokkene: • is ouder dan 12 jaar • veroorzaakt gevaar * er is een ernstig vermoeden dat een geestesstoornis dit gevaar veroorzaakt * het gevaar is zo dreigend dat een voorlopige machtiging niet kan worden afgewacht * het gevaar kan alleen door opname worden afgewend * betrokkene is niet bereid tot vrijwillige opname

Wet Bopz	Voorlopige machtiging op eigen verzoek	Zelfbindingsverklaring	Zelfbindingsmachtiging
Wie verzoekt	De OvJ op verzoek van de betrokkene	De betrokkene, met uitzondering van verstandelijk gehandicapten of mensen met een psychogeriatrische aandoening. De zelfbindingsverklaring wordt opgesteld in overleg met een aan het psychiatrisch ziekenhuis verbonden psychiater.	De OvJ, op verzoek van de psychiater met wie de zelfbindingsverklaring is opgesteld, de behandelend psychiater of door de psychiater aangewezen personen.
Wie verleent	De rechter	De psychiater	De rechter
Voorwaarden	<ul style="list-style-type: none"> * verzoek van de OvJ is gedaan op verzoek van de betrokkene * betrokkene: • is bereid tot opname en behandeling • heeft een geestesstoornis • veroorzaakt gevaar * het gevaar kan alleen door opname worden afgewend	<ul style="list-style-type: none"> * betrokkene: • is 16 jaar of ouder • heeft een geestesstoornis • is in staat zijn wil mbt opname en behandeling te bepalen * in de verklaring staat onder welke omstandigheden, in welk ziekenhuis en hoe lang betrokkene wil worden opgenomen * er wordt een geneeskundige verklaring overlegd	<ul style="list-style-type: none"> * betrokkene heeft een zelfbindingsverklaring opgesteld * een in de verklaring genoemde omstandigheid doet zich voor * betrokkene is niet bereid tot vrijwillige opname

Wetsvoorstellen

Verplichte geestelijke gezondheidszorg en Zorg en dwang

Er zijn plannen de wet Bopz te vervangen door twee nieuwe wetten: de Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg (Wet Vggz) en de Wet zorg en dwang voor personen met een psychogeriatrische aandoening en verstandelijk gehandicapten (Wet zorg en dwang). Of en wanneer deze wetten van kracht worden is niet zeker.

Wet Vggz, die de psychiatrie bestrijkt, kent de zorgmachtiging, de crisismaatregel (vervangt de huidige ibs) en de zelfbindingsverklaring. Met deze middelen kan iemand verplichte zorg worden opgelegd, maar die zorg hoeft, net als nu bij een voorwaardelijke rechterlijke machtiging, niet altijd uit een opname te bestaan. Ook ambulante zorg of het innemen van medicijnen kunnen worden verplicht. Daarbij is het een vereiste dat van de voorgestelde verplichte zorg redelijkerwijs effect valt te verwachten. Er moet een zorgplan opgesteld worden. De rechter zal dus ook de kwaliteit van de verplichte zorg meewegen bij zijn besluit.

Wet Zorg en dwang bestrijkt de sectoren psychogeriatric en verstandelijk-gehandicaptenzorg. Deze wet kent ook een rechterlijke machtiging tot allerlei vormen van onvrijwillige zorg.

De zorgmachtiging vervangt de rechterlijke machtiging. Het is een machtiging waarbij de zorg centraal staat, niet de opname. Hiervoor wordt een zorgplan altijd verplicht, maar het zorgplan is in principe niet nieuw; het wordt alleen uitgebreid, bijv. door standaard de zienswijze van betrokkene, diens familie en/of relevante naasten op te nemen.

Naast de invoering van een zorgmachtiging wordt in de voorgestelde wetten het gevaarscriterium losgelaten. Daarvoor in de plaats komt het criterium van 'ernstig risico op aanzienlijke schade'. De vraag is wat dit in de praktijk zal betekenen.

Praktijkvoorbeeld **Liefst vrijwillige opname**

In een portiekwoning woont een man waarvan vermoed wordt dat hij een psychische stoornis heeft. Hij zegt slachtoffer te zijn geworden van mishandeling en een inbraak, maar het sterke vermoeden bestaat dat deze man dat in scene heeft gezet. De man veroorzaakt overlast waardoor de andere portiekbewoners zich onveilig voelen (psychische overlast), ze zijn het inmiddels goed zat allemaal. De man heeft aangifte gedaan van bedreiging door een medebewoner, terwijl te bewijzen is dat dat niet klopt. Bij de hulpverlening is deze man ook bekend, hij heeft daar gedaan alsof hij epileptische aanvallen kreeg. Niemand kan deze man terug in de realiteit krijgen. Hij heeft ook een ambulancebroeder mishandeld. Besloten werd om een rechterlijke machtiging aan te vragen, maar de officier van justitie wil eerst proberen de man vrijwillig te laten opnemen. Lukt dat niet, dan wordt alsnog een rechterlijke machtiging aangevraagd.

Huisuitzetting

Wanneer iemand ernstige, onrechtmatige woonoverlast veroorzaakt en bemiddeling of mildere (juridische) middelen niet helpen, is het om omwonenden te beschermen een optie de overlastgever uit de woning te zetten door de ontbinding van het huurcontract of het sluiten van het pand. Huisuitzetting is een ingrijpend middel, zeker als iemand niet bij machte is andere woonruimte te vinden en door de uitzetting dakloos wordt. Daarnaast bestaat het risico dat door een huisuitzetting het overlastprobleem wordt ‘verplaatst’, omdat de overlastgever zijn gedrag hetzij in een andere woning, hetzij op straat voortzet.

Laatste kans

Een laatste-kansovereenkomst is een mogelijkheid om nog een keer te proberen een einde te maken aan de overlast zonder direct tot ontbinding van het huurcontract over te gaan. Bij een laatste-kansovereenkomst komen verhuurder en huurder een aantal voorwaarden overeen, waaraan huurder zicht moet houden. Leeft hij die voorwaarden niet na, dan volgt alsnog de gang naar de rechter voor ontbinding van het huurcontract. In de voorwaarden kan bijvoorbeeld staan dat de huurder etensresten weggooit, begeleiding van een zorginstantie aanvaardt, deelneemt aan een Eigen Kracht-conferentie enzovoort. Zie ook [@handreiking Woonoverlast, hoofdstuk 10](#).

Skaeve Huse

Mensen die uit hun woning worden gezet hebben, zeker als er sprake is van psychisch kwetsbare mensen, veel moeite om een nieuwe woning te vinden. Zij die niet terecht kunnen in de maatschappelijke opvang, een begeleid-wonenproject, of een zorginstelling, komen op straat te staan. Voor hen zijn weinig alternatieven. Er zijn in het land enkele ‘Skaeve Huse’ projecten: een kleine groep woonunits op plaatsen waar weinig of geen omwonenden zijn, waarbij de bewoners basiszorg en enige begeleiding krijgen. De behoefte aan dit soort woonvormen overstijgt echter het aanbod.

Ontbinden huurcontract

De rechter kan het huurcontract van een huurder die zich niet gedraagt als een goed huurder - en daarmee zijn contract niet nakomt - ontbinden. Ook wanneer overlastgevend gedrag iemand niet is aan te rekenen omdat hij een psychische stoornis heeft, kan de overlast reden zijn om een contract te ontbinden. Wanneer een ontruiming wordt gevorderd, beoordeelt de rechter of de huurder die overlast veroorzaakt tekort schiet in zijn verplichtingen als huurder en of die tekortkoming ernstig genoeg is om het contract te ontbinden. Daar is bijvoorbeeld sprake van bij meerdere, ernstige bewezen incidenten, zoals het bedreigen of lastig vallen van burens of het veroorzaken van geluid- of stankoverlast.

Bij de afweging of een huurcontract ontbonden moet worden, weegt de rechter de belangen van omwonenden mee, maar bekijkt hij ook of de overlast met minder ingrijpende middelen tot een aanvaardbaar niveau kan worden teruggebracht, bijvoorbeeld door hulpverlening in te zetten. Wanneer de rechter toch besluit tot huisuitzetting, geeft hij de bewoners vaak tijd om een nieuw onderkomen te regelen.

Uitspraken rechter

Ontbinding huurcontract

De Hoge Raad oordeelde dat het huurcontract van een vrouw met een psychische stoornis terecht werd ontbonden. Zij schold omwonenden uit, bedreigde hen en kwam zonder toestemming hun woning binnen om daar te proberen de bewoners uit hun huis te zetten. Ook stichtte zij brand in een kelderbox en op haar balkon. ZC1734

Een man met het syndroom van Gilles de la Tourette die stampte, luid schreeuwde en op de muren bonsde, mocht volgens de rechtbank alleen ontruimd worden als hem vervangende woonruimte werd aangeboden. KG 1993, 188

De kantonrechter ontbond het huurcontract van een man die overlast veroorzaakte door drugsgebruik en -handel, lawaai, bedreiging en wapengebruik, maar gaf hem wel vier maanden de tijd om andere woon- of verblijfsruimte te vinden, omdat de rechter onmiddellijke ontruiming op sociale en psycho-medische gronden onredelijk en onbillijk achtte. BD5605

Sluiten pand op basis van

Wet Victoria

De burgemeester kan een pand sluiten op grond van Wet Victoria (artikel 174a Gemeentewet) als de gedragingen in het pand de openbare orde verstoren, óók als die overlast veroorzaakt wordt door een psychisch kwetsbaar persoon. Er moet dan wel sprake zijn van ernstige overlast, die een bedreiging vormt voor de veiligheid en gezondheid, die maatschappelijk onaanvaardbare vormen heeft aangenomen en niet met minder ingrijpende middelen kan worden beëindigd. De Wet Bopz biedt de mogelijkheid tot gedwongen opname; dat is ook een ingrijpende maatregel, maar waarschijnlijk minder ingrijpend dan sluiting van een woning. In het geval van iemand met een drugs- of alcoholverslaving, maar geen psychiatrische stoornis, is onder de Wet Bopz gedwongen opname echter niet mogelijk. In dat geval, als de overlast ernstig is, biedt Victoria wellicht mogelijkheden. Zie voor eisen en procedure: [@Handreiking](#)

[Woonoverlast en Hoofdstuk 7](#) .

Overlast en geweld en Victoria

De bewoners van een huurhuis kampten met drugs- en alcoholverslaving en veroorzaakten voortdurende geluidsoverlast. Ze intimideerden buurtgenoten, schoten vanuit de woning met een luchtdrukpistool en gebruikten onderling geweld. Er was sprake van vervuiling, vernieling, brandstichting, handel en gebruik van drugs en overmatig alcoholgebruik. Het besluit van de burgemeester de woning op grond van Wet Victoria te sluiten, hield stand bij de rechtbank en de Afdeling. BL1733

Dilemma

Opname of huisuitzetting?

Gedwongen opname en huisuitzetting zijn zeer ingrijpende middelen met verstrekende gevolgen voor de betrokkene en zijn huisgenoten.

De wet Bopz voorziet in de mogelijkheid mensen, als er sprake is van gevaar door een psychiatrische stoornis, te laten opnemen in een psychiatrisch ziekenhuis of ambulantly verplicht te laten behandelen. Na onvrijwillige behandeling kunnen mensen in hun eigen omgeving de draad weer proberen op te pakken, hiervoor is wel vaak ambulante nazorg of begeleiding nodig.

Iemand die door ontbinding van het huurcontract of sluiting van een pand zijn woning kwijt raakt, loopt - wanneer er geen alternatief wordt geboden - het risico dakloos te worden, met alle gevolgen van dien.

Het is zaak dat hulpverleners, huisvesters en handhavers de mogelijkheden, belangen en gevolgen van een gedwongen opname ten opzichte van een huisuitzetting goed afwegen. De rechter maakt die afweging niet, want de rechter die oordeelt over de noodzaak van een gedwongen opname is een andere dan de rechter die een huurovereenkomst ontbindt.

De kantonrechter behandelt het verzoek tot ontbinding van een huurcontract op grond van slecht huurdersgedrag. Al zou hij van mening zijn dat een Bopz-machtiging doeltreffender is, dan kan hij die machtiging niet opleggen. Die beslissing wordt namelijk aan een andere rechter voorgelegd.

Rechters ervaren het soms als probleem dat zij de afweging tussen gedwongen zorg of het ontbinden van een huurcontract niet kunnen maken.

Bij wijze van experiment zou de kantonrechter in een dergelijk geval kunnen overwegen om het verzoek tot ontbinding nog niet te honoreren, omdat de betrokkene ziek lijkt en hij eerst nog de mogelijkheid wil gunnen om met een zorgtraject tot een oplossing te komen. Wordt hier geen gehoor aan gegeven binnen een gestelde termijn, kan de rechter alsnog de huurovereenkomst ontbinden. Hierover is nog geen jurisprudentie, dus het is niet duidelijk of deze constructie gaat werken.

Links

- ▶ www.ccaf.nl
- ▶ www.eigen-kracht.nl
- ▶ www.flexibelwonen.nl
- ▶ www.ggd Kennisnet.nl
- ▶ www.ggz Nederland.nl
- ▶ www.hetccv.nl
- ▶ www.huiselijkgeweld.nl
- ▶ www.ilent.nl
- ▶ www.artsennet.nl
- ▶ www.meldpuntamstelland.nl
- ▶ www.privacywegwijzer.nl
- ▶ www.rigo.nl
- ▶ www.rijksoverheid.nl

Publicaties

- ▶ Handreiking Aanpak woonoverlast en verloedering; Aanpakken en voorkomen van fysieke en sociale woonoverlast (2011)
- ▶ Rapport Woonoverlast; analyse van de aanpak van woonoverlast en verloedering (2010)
- ▶ Aanvullingen op rapport Woonoverlast (2011)
- ▶ Aanvullingen rapport Woonoverlast; woonoverlast door psychisch kwetsbaren (2012)
- ▶ Overlast en verloedering; evaluatie van de wetten Victoria en Victor (2009)

U vindt deze publicaties op www.rijksoverheid.nl

Colofon

Ministerie van BZK
DG Wonen Bouwen en Integratie (WBI)
Directie Woningmarkt

Rijnstraat 8
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Contactpersoon

Trinet Holtslag
Trinet.Holtslag@minbzk.nl

Juridisch onderzoek

Tessa van Schendel, Jan Brouwer, Michel Vols
Rijksuniversiteit Groningen

Tekst en eindredactie

Ilse Crooy Tekst en advies, Den Haag

Fotografie

Nationale Beeldbank / Thijsbrouwers (omslag) / wageningen72 (pag. 46)

Datum publicatie

September 2012

Publicatienummer

BZ2-611641

De brochure *Helpen en ingrijpen bij woonoverlast door psychisch kwetsbaren* is een uitgave van het ministerie van BZK/WBI, in samenwerking met het ministerie van Veiligheid en Justitie en het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. De handreiking is te downloaden via www.rijksoverheid.nl

Deze brochure is heel zorgvuldig samengesteld, maar u kunt er geen rechten aan ontleen. Sinds het verschijnen van deze handreiking kunnen wetten, regels of methodieken veranderd zijn. Wij adviseren u om voor actuele gegevens de genoemde websites te raadplegen.

Dit is een uitgave van:

**Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties**

Postbus 20011 | 2500 EA Den Haag

augustus 2012 | BZ2-611641